

וגם צריך להבין מה שכתוב (שם): "למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי הנו"ח יחיה האדם". וב"לקוטי תורה" [מהאר"ל] פירש, דרצונו לומר: ה"מוצא פי ה" שבמאכל וזה דוחק קצת.⁵⁴

אך הענין יובן בהקדים ענין תהו ותיקון:

שבתהו היו בחינת יש, ולכן לא היה בהן התפללות, לכן נקרא "ז' נקודות"⁵⁵. ועל כן נפלו למטה, והוא בבחינת שם ב"ן, וכמו שכתוב (בראשית א, ב): "והארץ היתה תהו". אך האדם הוא מבחינת התיקון - שם מ"ה, שהוא בחינת ההתפללות.⁵⁶

ולפי ששרש עולם התהו - משם ס"ג שלמעלה ממ"ה, על כן האדם ניוון מצומח וחי. וזהו ענין ש"על הלחם נ. ו. יחיה האדם"⁵⁷. וזהו ענין "לחם מן הארץ" - בירורים דב"ן, כנ"ל מענין "והארץ היתה כו".

אך ענין "כי על כל מוצא כו":

הנה ירדת המן - על ידי הטל. וכתוב (תולדות כו, כח): "משל השמים". וזהו גם כן "לחם מן השמים". ובטל כתיב (ישעיה כו, יט): "כי טל אורות, שנמשך מבחינת אורות שלמעלה מהכלים, ואם כן הוא למעלה מתהו ותיקון. וכענין "עקודים" שלמעלה מ"נקודים" כו".

ועל כן לא היה ממנו פסולת,⁵⁸ ולא כשאר מוון ששרשו משבירת הכלים, כי הוא למעלה מבחינת בירורים, והוא מבחינת "טלא דברולחא" המלוּבש במוחא-סתימאָה שלמעלה מחכמה-דאצילות. וזהו שכתוב (בהעלותך יא, ז) "ועינו כעין הברולח כו"⁵⁹.

ועל זה נאמר "כי לא על הלחם" מן הארץ "לבדו" - בירורים דב"ן וס"ג. "יחיה האדם" - מ"ה דאצילות, "כי על כל מוצא פי כו" - מבחינה שלמעלה מהתהו ותיקון.⁶⁰

ולכן נאמר בו "אשר לא ידעון אבותיה" - שהם חג"ת-דאצילות,

⁵³ ועיין בזה פרשת אמור (דף ק"ב, סוף עמוד ב'), ובפירושי הרמ"ז שם.

⁵⁴ (ועיין מה שנתבאר בזה בזה: חלק א', דף ר"מ, עמוד א'. חלק ב', דף פ"א, עמוד ב'. עיין שם. ובחלק ג': מ"ז, ב'. כ"ב, ב'. כ"ג, א').

⁵⁵ ועיין מזה בפ' פרשת אמור בבאור דכבשים (ביאור על פסוק "והניף הכהן אותם... על שני כבשים") - לעיל אמור לו, ג ואילך).

⁵⁶ וכמובא בבאור הנ"ל.

⁵⁷ וכמו שנתבאר: שם. ועל פסוק "ראשי המטות" (לעיל מטות פא, ב ואילך. פב, ג ואילך). ועל פסוק "ששת ימים תאכל מצות" (לעיל צו יג, ב).

⁵⁸ (יזמא עה, ב).

⁵⁹ ועיין מה שנתבאר מזה על פסוק "אכלהו היום כו" (תורה אור סה, סוף עמוד ב ואילך).

⁶⁰ (וכענין אתערותא דלעילא שלמעלה מאתערותא דלתתא, שזהו בחינת ומדרגת הטל, כמו שנתבאר סוף דבור המתחיל "אני ישנה כו" (לקמן שיר השירים לו, ד). וזהו שכתוב בזה פרשת ויקרא (דף י"ז עמוד ב') על שאלת "איכה תרעה?" (שיר השירים א, ז): "דידי מלך טמיא הוא כו").

ואכלת ושבעת⁴⁸

"ואכלת ושבעת וברכת וגו"⁴⁹:

ואמרו רז"ל פרק ז' דברכות (דף מ"ח, עמוד ב'): "וברכת" - זו ברכת הון, "על הארץ" - זו ברכת הארץ, "הטובה" - זו "בונה ירושלים כו". ופריך שם (דף מ"ט, עמוד א') לרבי דאמר "אין חותמין בשמים" - ממה שחותמים "על הארץ ועל המזון". ומשני: "ארץ דמפקא מזון"⁵⁰.

וצריך להבין, דלמה לו להזכיר מזון כלל בברכת הארץ, דהא לכאורה מזון שייך לברכת הון, שקבעו לה ברכה בפני עצמה.

אך הענין:

דהנה איתא שם לעיל מיניה⁵¹: "משה תקן להם ברכת הון - בשעה שירד להם מן, יהושע תקן להם ברכת הארץ - פיון שנכנסו לארץ כו". והקשה הרשב"א שם, הובא "בית יוסף"⁵² (סימן קפ"ז):

והא קיימא לן בסמוך דברכות אלו דאורייתא נינהו.

ויש לומר, דמטבע הוא שטבעו להן כו, עיין שם.

אם כן, נוסח ומטבע דברכת הון שייך דוקא לענין ירדת המן. ולכן מזכירין גם בברכת הארץ "ועל אכילת מזון", וגם חותמין "על הארץ ועל המזון", אף על פי שהזכיר מזון בברכת הון, אלא דמטבע ההוא קאי על "לחם מן השמים" (בש"ט טו, ד) שהוא המן, ומזון שבברכת הארץ - הוא קאי על "לחם מן הארץ" (תהלים קד, יד).

אך צריך להבין, דאם כן מדוע גם עתה החיוב לברך בנוסחא זו שבברכת הון, אף על פי שאין המן יורד עכשיו כלל?

ולהבין זה יש להקדים ענין המן, דכתיב ביה (פרשתנו ח, ג): "אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיה", משמע שהוא בחינה ומדרגה גבוה מאד, שאפילו לאבות לא נודע בחינת מקור ושרש המן, כי אם זהו בחינת משה, וכמאמר רז"ל⁵² שהמן ירד בזכות משה.⁵³

⁴⁸ (נאמר חורף תק"ע. נוסח א - הנחת המהיר"ל - נדפס בתורה אור סה, ד. ומתחיל: "להבין ענין לחם משנה". נוסח המאמר שלפנינו הוא על פי הנחת המהיר"ל בתוספת הגהות. נוסח ב - הנחת אדמו"ר האמצעי - סידור עם דא"ח קו, ג [קסד, ב]. נוסח ד נמצא בכתב יד 349, חלקו האחרון נדפס במאמרי אדמו"ר הנקן הקצרים עמוד מ. נוסח ה (קצר) נמצא בכתב יד 750 ולא נדפס לעת עתה.

מהדורה קמא מההגהות במאמר שלפנינו - אור התורה עקב (דברים כרך ו) עמוד ב"ש ואילך.

חלק מהמאמר נתבאר בדבור המתחיל "ואכלת" תשמ"א, ושם נתבאר גם הברכה הרביעית, ברכת "הטוב והמטיב" שלא נתבאר במאמר שלפנינו, וראה דבור המתחיל "ואכלת" תשמ"ג).

⁴⁹ ("את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך" - פרשתנו ח, י).

⁵⁰ (ומתוך: ארץ שמוציאה מזון).

⁵¹ (ברכות מח, ב. טור אורח חיים סימן קפו. שלחן ערוך אדמו"ר הנקן שם סעיף ג).

⁵² (תענית ט, א. וזה חלק ג קב, סוף עמוד ב. קג, א).

וזהו "אָרץ דּמפּקא מוֹזוֹן", שהם הביורורים דתהו, שהמלכות מבררת אותם, ועל ידי זה עולים ונכללים באצילות בבחינת מ"ן, ונמשך מ"ד ומוחין חדשים - כמו הלחם שמתברר בקיבה וכבר ועולה ללבנו, ועל ידי זה ממשיך חיות להיות "יחיה האדם"⁶⁴.

ועוד, כי המזלות שרשם מ"שמרי האופנים", ו"גבוה מעל גבוה" עד מלכות דאצילות - "דבר הי"י"⁶⁵. שה"עשרה מאמרות" שהן חיות הדצ"ח, הם מבחינת "עשר ספירות דב"ן דמלכות דאצילות", על כן נקרא "אָרץ דּמפּקא מוֹזוֹן".

וזהו שאנו אומרים בברכת הארץ "מוֹזוֹן": "ועל אכילת מוֹזוֹן שאנתה ון כו", דהיינו המשכת הכח ב"אָרץ", שהיא בחינת מלכות, לברר הביורורים דרפ"ח ניצוצין ולהעלותם משבירת הכלים למעלה.

וזהו גם כן שברכה זו מתחלת בהודאה ומסתיימת בברכה - "ומברכים אותך כו": כי "ברוך" היינו המשכה מבחינת חכמה-עילאה, ביטול אמיתי. מה שאין כן הודאה הוא בחינת יחודא-תתאה, ביטול-היש כנ"ל. אך גם כדי שיהיה ביטול-היש צריך להיות ברכה והמשכה לזה מבחינת יחודא-עילאה. והיינו מבחינת ברכת הון דייחודא-עילאה שאומרים תחלה, שמשם ממשיכים בחינת ברכה גם כן, ברכת הארץ, להיות "אָרץ דּמפּקא מוֹזוֹן" - ביטול-היש.

וכמו שכתוב בזהר ריש פרשת תזריע (דף מ"ב, עמוד ב') על פסוק (משלי לא, יב) "גמלתהו טוב", שהוא ענין בירור הטוב דרפ"ח ניצוצים, "אימתי? בזמן דאינון ימי השמים"⁶⁶ נהרין עלה כו". דהיינו המשכה מבחינת יחודא-עילאה בייחודא-תתאה להיות ביטול-היש.

וכמו שטל השמים יורד ונמשך ללחלח הארץ כו, וכן מטר השמים, ועל ידי זה מעורר ונותן כח בארץ להצמיח כל מיני מאכל; וגם כמו שכתוב (ברכה לג, יד): "ממגד תבואת שמש", שעל ידי שהשמש זורח בארץ ומכה בה בכח, כנודע שאויר התחתון הסמוך לארץ חם ביותר מאויר האמצעי כו - על ידי זה מוציאה תבואות הארץ.

נמצא, אף על פי שהארץ "מפּקא מוֹזוֹן" על ידי כח הצומח שבה ממאמר (בראשית א, יא) "תדשא הארץ דשא כו", עם כל זה הוא דוקא על ידי שמקבלת משמים - טל ומטר ואור השמש. וכן "אין לה עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו: גדל!"⁶⁷

כך למעלה, אף על גב דשם ב"ן, שהוא בחינת ארץ, מברר הביורורים דרפ"ח כנ"ל להיות ביטול-היש, וזהו ענין "לחם מן הארץ"; אך הוא על ידי המשכה מבחינת "ימי השמים דנהרין עלה". והיינו מבחינת טל

⁶⁴ ועיין מה שנתבאר בענין "שמע" - שם-ע', ב"ן, רפ"ח, ששם ב"ן מברר ומעלה הרפ"ח ניצוצים (לעיל יב, א), עיין שם.

⁶⁵ כנזכר בדבור המתחיל "כי תצא" (לקמן לה, ג ואילך), ועיין מזה בביאור ד"ראשי המטות" (לעיל מטות פב, ג ואילך).

⁶⁶ (עקב יא, כא: "כימי השמים על הארץ").

⁶⁷ (ראה בראשית רבה פרשה יו, ו. זהר חלק א רנא, א).

אורות בכלים⁶¹.

ולכן משה תיקן ברכת הון בשעה שירד המן, כי המן נמשך מבחינת מוחא-סתימאה, מקור שם מ"ה; וזהו בחינת משה - "ונחנו מה" (בשלח טו, ז), שהוא בחינת ביטול אמיתי מבחינת יחודא-עילאה. ולכן היה "כבר פה" (שמות ד, י), כי "פה" היינו בחינת גילוי והמשכה, והוא בחינת יש לגבי הביטול דמשה⁶².

והנה גם כ"ד⁶³ כדי להיות המשכה זו דבחינת חכמה-עילאה צריך להיות ברכה והמשכה. כי עצמות אור אין-סוף הוא למעלה מעלה גם מבחינת חכמה-עילאה, אלא שמברכים וממשיכים להיות ירידה והמשכה זו.

וזהו ענין "ברוך אתה ה' כו הון כו בטובו כו" - הכל לשון נסתר - כי הוא המשכה עליונה מאד. וכנודע החילוק בין לשון נוכח לנסתר: דנוכח מדבר בהמשכה שמבחינת "ממלא כל עלמין", עלמא-דאגתליא. מה שאין כן לשון נסתר הוא ההמשכה מבחינת "סובב כל עלמין". וזהו ענין שמשבע ונוסח דברכת-הון שייך לבחינת ומדרגת "לחם מן השמים" כו. :

ב. "ייהושע תיקן להם ברכת הארץ" מלשון והוא לנוכח - שאנתה ון כו. ולכן ברכת-הארץ מתחלת ב"נודה לך" - בחינת הודאה, שהוא בחינת ביטול-היש, יחודא-תתאה. מה שאין כן ברכת-הון מתחלת ב"ברוך" - גילוי יחודא-עילאה, ביטול אמיתי⁶³.

⁶¹ [ויש לומר, כי חג"ת דאצילות שרשן עד חג"ת דאיראנפין, שמתלבשים באבא-ואימא, אךם [דעשה] (דאצילות), אורות בכלים. אךל הטל ומן שרשו ממוחא-סתימאה, שאינו מתלבש כו - רק בבחינת שערות ולא בבחינת כלים ואברים ממש. והיינו לפי שהוא מבחינת עתיק, מ"בחינה תחתונה שבמאציל".

וזהו גם כן ענין "וארא אל אברהם כו ושמי הו'ה" (וארא ו, ג) - בחינת עתיק, שם הו'ה-דלעילא - "לא נודעתי להם" (שם). וזהו רק בחינת משה: "ויקרא הו'ה הו'ה כו" (תשא לה, ו). ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ואתחנן" (לעיל ג, א).

וכפשוטו היינו כי האבות הן בחינת מדות דאצילות, והמן שרשו מחכמה עילאה. לכן נאמר "אשר לא ידעון אבותיה", כי החכמה המתלבשת במדות אינה ערוך לעצמיות חכמה-עילאה. עיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "באתי לגני כו" (לקמן שיר השירים לב, א). ולכן נקראים המדות "זעיר אנפין". וכמו שנתבאר מזה בענין קריאת-שמע - בפרשה ואתחנן (לעיל יב, ד).

ועיין מה שנתבאר בפרשה וארא, בדבור המתחיל "וידבר אלקים אל משה כו וארא אל אברהם כו" (תורה אור נו ואילך), עיין שם].

⁶² ועיין מה שנתבאר מזה בביאור ד"אלה מסעי" (לעיל צ, ב), ועיין מה שנתבאר בפרשה בהעלותך (דף לג, ב) בענין "אם את כל דגי הים כו" (בהעלותך יא, כב).

⁶³ [ועיין בזהר ויחי (דף רל"ז) בענין הו'ה. וזהו "יהודה אתה" (יחיה מט, ח) - לשון נוכח. עיין בזהר משפטים (דף ק"ד עמוד א'), ועיין מה שנתבאר על פסוק (הושע ב, ב) "ונקצו בני יהודה כו", בהפטר דפרשת במדבר (לעיל במדבר ו, ג, ז, ד).]

השמים, שזהו ענין ברכת הון שנגד המן, שהוא בחינת טל.

וגם משה הוא בחינת "שמשא", כנודע⁶⁶, שעל ידי זה דייקא נמשך הכח בארץ לברר ולהיות ביטול היש בבי"ע כו⁶⁹.

ועל דרך זה יובן מה שכתוב בזהר ויג' (דף ר"ז, סוף עמוד ב') על פסוק (פרשתנו ח, י) "וברכת את": "לברכת ליה כו' - מאי טעמא? בגין דמזונא כו', דהא במזלא תליא כו', עיין שם באריכות⁷⁰. דהיינו שצריך להמשיך ההמשכה מבחינת יחודא-עילאה בבחינת יחודא-תתאה הנקרא "את", שעל ידי זה יהיה "ארץ דמפקא מזון" כו⁷¹.

ומפני שיעקר הכוונה בברכת-הארץ - בשביל זה הברור להוציא "לחם מן הארץ", אין זה כ"חותם בשמים", אלא קרא היא - "ארץ דמפקא מזון כו'".

ופירוש "על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה, טובה ורחבה":

כי הנה אף על פי שיחודא-עילאה גבוה מיחודא-תתאה, עם כל זה הרי תכלית הבראה שיהיה "דירה בתחתונים"⁷² דייקא, שיהיה יש וביטול-היש. וכנודע מענין "ישראל כי שרית עם אלהים" (וישח לב, כט) דייקא, כי "צחוק עשה לי - שם - אלקים" (וירא כא, ו) כו⁷³.

ומקור המשכת ביטול זה נמשך מבחינת "ארץ", שהוא בחינת מלכות-דאצילות, כי "זה השער לה" (תהלים קיח, כ), שהיא מקבלת

⁶⁶ כמו שנתבאר על פסוק "ואתחנן כו'" (ראה אור התורה דברים כרך א עמוד צח ואילך).

⁶⁹ ועיין מה שנתבאר בפרשת שלח (מד, ג ואילך), בדבור המתחיל "והיה לכם לציצית", בענין תכלת - "נהורא תיכלא", שמשכה היש שנמשך מ"נהורא חיוורא". וכענין "לזאת יקרא אשה, כי מאיש לוקחה כו'" (בראשית ב, כג), עיין שם באריכות.

⁷⁰ (ושם: "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך". וכי לא מבכינין ליה לקודשא בריך הוא עד לא ניכול? והא אית לן לאקדומי בצפרא ולסדורי שבחא דיליה (דמאריה) כדקא יאות, ולברכא בשמיה עד לא יברך לאתרא בעלמא. וכתיב (קדושים יט, כו): "לא תאכלו על הדם" - אסור ליה למיכל עד לא יברך למאריה, והשתא כתיב "ואכלת ושבעת וברכת"?)

אלא, דא ברכתא דגלותא ד'יחודא ודא ברכתא דמזונא. לאתחאה לגבי דרנא דמהימנותא, שבע כדקא יאות, וכדין בעי לברכא ליה כדקא יאות, דהוא דרנא דמהימנותא יתרוי ויברך, ויתמלא חידו מחיין דלעילא כמה דאצטריך, בגין למיהב לן מזוני.

דהא קשין מזונא דבר נש קמי קודשא בריך הוא פקריעת ים סוף. מאי טעמא? בגין דמזונא דעלמא דלעילא הוא, דתני: בני חיי ומזוני כו', ובגין כך קשין קמיה מזוני דעלמא. דהא במזלא תליא מילתא. דמניה נפקי מזוני וחי וכו'. ובגין כך קשין קמיה מזוני דעלמא, דהא לאו ברשותיה קיימא, עד דיתברך איהו).

⁷¹ ועיין בזהר י"ד, ט' פ'רשת תרומה (דף קע"א, עמוד א').

⁷² (תנחומא נשא טו, וראה שם בחוקתי ג. בראשית רבה סוף פרשה ג. במדבר רבה פרשה יג, ו).

⁷³ כמו שנתבאר בדבור המתחיל "אני" דפרשת ציצית (לעיל שלח מה סוף עמוד ג).

ועיין מה שנתבאר במקום אחר, בדבור המתחיל "ואתחנן" (לעיל ג, א), בענין "ישראל מזוני ללכנה". ומה שנתבאר בדבור המתחיל "שובה ישראל עד" גבי "כי עמך הסליחה למען תגרא" (לקמן סד, ב).

מלמעלה מעלה, כי "נעוץ סופן כו"⁷⁴, וממנה דייקא נמשך הכח בבי"ע להיות ביטול-היש.

ועל כן נקראת "ארץ חמדה" (ירמיה ג, יט); "ארץ חפץ"⁷⁵ (מלאכי ג, יב) - פירושו: חפץ ורצון שלמעלה, שיהיה ביטול-היש לאין. וכמו שכתוב ב"עץ חיים"⁷⁶, שמתחלה היה המשכה מבחינת "כי חפץ חסד הוא" (מ"כה ז, יח), ועכשיו הוא על ידי מעשה התחתונים.

ועל זה אמר "שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה כו"⁷⁷, והיינו להיות בהם ועל ידם העלאה והמשכה זו ד"דירה בתחתונים". והיינו, מפני ש"ישראל עלו במחשבה"⁷⁸, לכן יש בהם כח להמשיך הגילוי גם למטה. וכמו שנתבאר במקום אחר⁷⁹, כי מחשבה זו הוא בחינת מקיף כולל אבי"ע כו'.

ולכן מקדימים לומר ברכת הון - זהו כענין הבחינת ד"כי חפץ חסד הוא", ואחר כך ברכת הארץ - זהו ההמשכה על ידי מעשה התחתונים.

ופירוש "ורחבה" - כענין "רחבה מצותך מאד" (תהלים קיט, צו), להמשיך גילוי בחינת "סובב כל עלמין" שלמעלה מהקו כו⁸⁰.

וזהו "ועל שהוצאתנו מארץ מצרים" - בחינת מיצר וגבול כו'.

ותחלה: "ומברכים אותך אנהנו בכל יום", ואחר כך "יתברך שמך בפי כל חי"⁸¹.

וזהו שאנו אומרים פסוק זה ד"ואכלת ושבעת וברכת" בברכת הארץ, כי עיקר המשכה דברכת הון - גם כן בשביל ברכת הארץ. דהיינו שמיחודא-עילאה נמשך הכח ועוז ליחודא-תתאה - שיהיה ביטול-היש.

והנה גם בימי משה קודם שנכנסו לארץ הזכירו ברכת הארץ על בחינת ביטול-היש, אלא שאז היתה בנוסח אחר, וגם נכללת תוך ברכת הון שעל המן.

וכמו שכתב ה"מגן אברהם" (סימן קצ"א), דמדאורייתא די כשיברך על שלשתן ברכה אחת כו', אלא שאחר כך כשפסק ירדת המן ונכנסו לארץ תיקן יהושע ברכת-הארץ להיות ברכה בפני עצמה כו', ומתוך

⁷⁴ (ספר יצירה פרק א, משנה ז: "נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן").

⁷⁵ ("ארץ שחפצי בה". רש"י).

⁷⁶ (ראה שער הכללים פרק ב, שער ט"ל דרוש ב).

⁷⁷ [ועיין מה שנתבאר מזה לקמן (בקיור לפרק א) בפירוש וענין שנקראת "ארץ נעוץ" - לשון סוחר. ועיין במדרש תהלים (סימן ה') על פסוק (א) "למנצח אל הנחילות"].

⁷⁸ (בראשית רבה ריש פרשה א).

⁷⁹ בביאור על פסוק "יונתני" (לקמן שיר השירים יז, ד ואילך).

⁸⁰ ועיין מה שנתבאר בפרשת וארא, בביאור על פסוק ד"לכן אמור" (תורה אור נט, ב"ג).

⁸¹ ועיין מה שנתבאר מזה סוף דבור המתחיל "וכל העם רואים" (תורה אור עד, ד).

קושיית הרשב"א: :

ג. וזהו גם כן ש'צריך שזכיר בה ברית ותורה, ואם לא הזכיר - לא יצא ידי חובתו"⁸².

והענין:

כי הנה המשכה זו מבחינת יחודא-עילאה דחכמה-עילאה שהוא ברכת הין, שיומשך המשכה זו ביחודא-תתאה בברכת הארץ - והו על ידי ברית ותורה.

כי הנה משה אמר (שמות ד, י): "כי כבוד פה וכבוד לשון אנכי כו", ופירש בזהר: "כבוד פה" - לגבי אורייתא דבעל-פה, "כבוד לשון" - לגבי תורה-שבכתב.

והיינו, כי "מלכות - פה - תורה שבעל פה קרינן לה"⁸³, שהיא בחינת הגילוי למטה. וגם תורה-שבכתב, דמחכמה-עילאה נפקת⁸⁴, מכל מקום היא המתלבשת בן"א, שהוא בחינת המדות, כשר ופסול⁸⁵. ומשה הוא עצמיות חכמה-עילאה כמו שדבוקה למעלה בשרשה, ועל כן לא יכול לישפל להיות בבחינת ההמשכה והגילוי למטה, כי אם להיות קשור במקורו כו"⁸⁶.

אלא שהקדוש ברוך-הוא השיבו (שמות ד, יב): "ואנכי אהיה עם פיה כו". ונמצא, שהתורה היא הממוצע המחבר וממשיך מבחינת עצמיות חכמה-עילאה, חכמה-סתימאה - בבחינת חכמה-תתאה, שהיא בחינת מלכות⁸⁷.

וזהו "חכמות בחוץ תרונה" (משלי א, ב): שלהיות הגילוי "בחוץ", היינו בבי"ע, זהו דייקא על ידי "חכמות", היינו ב' בחינות חכמה. היינו שלהיות ההמשכה מחכמה-עילאה זהו על ידי התורה, "ותמלא כדה"⁸⁸

⁸² (ראה ברכות מט, א).

⁸³ (תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו").

⁸⁴ (ראה זהר: חלק ב פה, א. קכא. א. חלק ג פא, א).

⁸⁵ כמו שנתבאר במקום אחר - בדבור המתחיל "השמים כסאי כו" (תורה אור א, ג).

⁸⁶ ועיין מה שנתבאר מזה בביאור (הב') על פסוק "יונתי" (לקמן שיר השירים יט, ב).

⁸⁷ ועיין מה שנתבאר כהאי גוונא על פסוק "יונתי" (לקמן שיר השירים יח, ב), שהתורה היא המחברת בחינת מקור נשמות ישראל ש"עלו במחשבה" עם בחינת הנשמה המתפשטת בגוף.

ולמעלה זהו התחברות והמשכה מבחינת חכמה-סתימאה וכתר במלכות⁸⁹. דאצילות, שהתחברות זו היא על ידי התורה שהיא חכמה-דאצילות. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "למען תירא את ה'" (לעיל ואתחנן י, ד).

ועל דרך זה הוא כאן, שהמשכה מבחינת ברכת-הין, שהוא בחינת מן, שנמשך ממוחא-סתימאה, "טלא דבדולחא" - שיומשך במלכות-דאצילות, שהיא בחינת "הארץ", זהו על ידי התורה שמבחינת חב"ד-ד"ן"א.

⁸⁸ (חיי שרה כד, טו. "הם כ"ד ספרין דאורייתא" - ראה תקוני זהר תקון כא מו, ב. ראה באריכות דבור המתחיל "מים רבים" - תורה אור תולדות יו, ד ואילך).

כו"⁸⁹.

ועל דרך זה יובן המדרש רבה (פרשת ויחי, פרשה צ"ח): "דבר אחר, "יששכר חמור גרם" (ויחי מט, יד) - פירוטיו של יששכר גסין היו כו"⁹⁰, על ידי שהיו "עוסקים בתורה כו", עיין שם. והיינו כי ברכת-הארץ הוא על ידי תורה דייקא, מטעם הנ"ל.

(ובאופן אחר יש לומר הפירוש בענין "חכמות בחוץ":

שכדי להיות ההמשכה מבחינת חכמה-עילאה - "בחוץ", במלכות, מקור דבי"ע, צריך להיות על ידי המשכה מחכמה-סתימאה דעתיק, שלמעלה מחכמה-עילאה דאצילות, דקמיה שוין אצילות ובי"ע, על כן משם דייקא נמשך הכח להיות ההמשכה גם "בחוץ". ובענין "המגייהי לשבת כו, המשפילי כו"⁹¹ (תהלים קיג, ה"ו).

ועל דרך זה יש לומר גם כן בענין הזכרת תורה בברכת-הארץ, כי אף על גב דהתורה נקרא "נובלות חכמה", כנ"ל בענין "השמים כסאי כו" ובענין "כבוד פה כו", אך באמת, כדי להיות בחינת ירידה והמשכה מחכמה-עילאה בבחינה זו, זהו על ידי המשכה מלמעלה מעלה מהחכמה.

וכמו שנתבאר במקום אחר באריכות דוגמא לזה מענין "וידבר שלשת אלפים משל כו" (מלכים א, ה, יב) - בדבור המתחיל "לך לך מארצך" (תורה אור יא, ג).

וזהו ענין "ואנכי אהיה עם פיה".

וכמו שנתבאר גם כן בדבור המתחיל "ואהיה אצלו אמון"⁹²: דהתורה משבחת את עצמה במעלתה זו שתוכל לירד להיות בחינת "אמון" - פרוג⁹³, מה שמושה לא יכול לירד להיות בבחינה זו, כמו שכתוב (בהעלותך יא, יב): "כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האומן כו", אלא שזהו על ידי המשכה מבחינת "אנכי - מי שאנכי" דייקא.

וזהו שכתוב במדרש רבה על פסוק (דברים א, א) "אלה הדברים אשר דבר משה": עד שלא זכה לתורה כתיב (שמות ד, י) "לא איש דברים אנכי", כיון שזכה לתורה כו - "אלה הדברים אשר דבר משה".

נמצא, שאף על פי שבחינת היותו "כבוד פה" ו"לא איש דברים" זהו מצד היותו מבחינת חכמה-עילאה, שאי אפשר לבא בגילוי ההשתלשלות בבחינת פה ודבור, עם כל זה, מה שעל ידי התורה זכה להיות מדבר "אלה

⁸⁹ ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "זכור את יום השבת לקדשו" (תורה אור ע, א). ועיין ב"מקדש מלך" בפירוש הזהר פרשת תולדות (דף קמ"א, עמוד ב') מענין פירוש "חכמות בחוץ". ועיין לקמן.

⁹⁰ ("היה שבטו של יששכר נוטל מהם, ומפרש בים, והיו אמות העולם רואין אותן ומתמיהין עליהם, והיו אומרים להם ישראל: על אלו אהם מתמיהין? אלו הייתם רואים לאדונייהם של אלו עוסקין בתורה היה לכם להתמה עליהם! והרבה גרים היו באים ומתמיהים").

⁹¹ וכן משמע הפירוש באדרא (דף קל"א, ב'. ודף ק"מ, עמוד א'), ובפרשת ואתחנן (דף רס"ב, עמוד א'). ועיין מה שנתבאר מזה לעיל בפרשת בעלולתך (דף לב, ג).

⁹² (משלי ח, ל. לעיל במדבר יז, ד).

⁹³ (בראשית רבה בתחילתו).